

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО БІЗНЕСУ

Б. С. ГУЗАР, кандидат економічних наук

І. А. КИСЕЛЬОВ, здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти (доктор філософії)

Уманський національний університет

В статті досліджено та систематизовано основні динамічні механізми забезпечення фінансової стійкості. Розкрито структурно-функціональну характеристику механізмів забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, яка відображає логіку побудови динамічної моделі управління на основі інтеграції фундаментальних принципів, інструментів їх реалізації та системи оціночних показників. Систематизовано чинники зовнішнього середовища з позицій їх впливу на фінансову стійкість, ідентифікації найбільш вразливих фінансових показників, а також визначення відповідних механізмів адаптації. Розкрито недоліки підходів щодо оцінки ймовірності банкрутства суб'єктів аграрного бізнесу та їх адаптації в Україні. Сформульовано напрями вдосконалення існуючих підходів щодо оцінювання ризику банкрутства з урахуванням національної та галузевої специфіки аграрного бізнесу.

Ключові слова: фінансова стійкість, механізми забезпечення фінансової стійкості, суб'єкти аграрного бізнесу, методи оцінки фінансової стійкості, інтегральний підхід, чинники впливу зовнішні і внутрішні, ризики., банкрутство, оцінка ймовірності банкрутства, недоліки методів оцінки банкрутства.

Постановка проблеми. Поглиблення концептуальних засад формування динамічних механізмів фінансової стійкості потребує їх конкретизації через систему структурованих елементів, що відображають логіку управлінського впливу, взаємозв'язок чинників середовища та інструментів адаптації суб'єктів аграрного бізнесу. Систематизовані механізми дають змогу поєднати принципи, функції, інструменти та очікувані результати забезпечення фінансової стійкості. Важливо підкреслити, що на відміну від традиційних статичних підходів, механізми фінансової стійкості орієнтовані не лише на оцінку поточного фінансового стану, а й на формування адаптивної здатності суб'єктів господарювання до змін зовнішнього середовища. Такий підхід передбачає інтеграцію механізмів попередження ризиків, сценарного планування та гнучкого фінансового реагування.

У цьому контексті систематизація елементів механізмів фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу дає можливість:

– чітко ідентифікувати функціональні компоненти механізму забезпечення фінансової стійкості;

– встановити причинно-наслідкові зв'язки між управлінськими рішеннями та фінансовими результатами;

– обґрунтувати напрями удосконалення фінансової політики суб'єктів аграрного бізнесу за умов підвищеної турбулентності.

Актуальність проведеного дослідження зумовлена потребою у розробці комплексної методики оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, яка б поєднувала аналіз традиційних балансових показників із характеристиками їх здатності формувати фінансові резерви, своєчасно реагувати на зміни зовнішнього середовища, здійснювати стратегічні перетворення виробничих процесів та долати кризові явища.

Це дасть змогу приймати більш виважені управлінські рішення щодо зміцнення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, а також сформулювати наукову основу для державної аграрної політики в умовах воєнного стану та подальшої відбудови вітчизняної економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Еволюція поглядів на фінансову стійкість безпосередньо пов'язана із загальним розвитком поняття про природу фінансів суб'єкта аграрного бізнесу. Дослідження механізмів забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу стали предметом наукових дискусій багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема питання методики оцінки фінансової стійкості розглядалися у працях Altman E., Beaver W. [11, 13]. І. О. Бланк [5] доповнив цей підхід, розробивши систематизовану методику діагностики на основі матриці фінансових індикаторів. Таким чином, метод О.І.Бланка дав змогу використовувати комплексну оцінку як моментної фінансової позиції, так і тенденцій її розвитку, що особливо важливо для оцінки стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, де сезонні коливання грошових потоків мають суттєвий вплив на динаміку фінансового стану. Теоретико-методичну основу цього напряму заклали Е. Альтман [11] та В. Бівер [13], які розробили дискримінантну модель ймовірного прогнозування банкрутства, що демонструє кількісний зв'язок між системою фінансових коефіцієнтів та ризиком незліченних фінансових труднощів.

Питання забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу в умовах кризових явищ досліджували Кропивко М., Лупенко Ю., Зіновчук В., Жук В., Малік М., які наголошували на необхідності врахування галузевої специфіки сільськогосподарського виробництва при діагностиці фінансового стану суб'єктів аграрного бізнесу. О. М. Тищенко та Л. О. Норік розглядають системний підхід до визначення фінансової стійкості як властивості суб'єкта аграрного бізнесу, яка утворюється у процесі взаємодії зовнішніх та внутрішніх чинників та виявляється в досягненні фінансової рівноваги[6].

О. В. Кнейслер [7] запропонував комплексну концепцію фінансової стійкості, яка виходить за межі традиційного аналізу фінансових коефіцієнтів. Запропонована методика враховує стратегічні фактори розвитку, інноваційний потенціал та конкурентні переваги суб'єкта аграрного бізнесу, інтегруючи макроекономічні показники з макростратегічними позиціями.

Суб'єкти аграрного бізнесу перебувають під впливом високого рівня

ризиків через пряму залежність від погодних умов, циклічність виробництва та нестабільність цін на ринках. У працях ряду науковців П. К. Бечка, Н. В. Бондаренко, С. М. Колотухи та Ю. В. Улянич [2] систематизовано сучасні підходи до формування системи фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу в умовах галузевих особливостей. С. В. Андрос [1,12] пропонує розглядати механізм забезпечення фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу як комплекс взаємопов'язаних принципів, інструментів і методів управління, що охоплюють систему показників стійкості, класифікацію внутрішніх і зовнішніх загроз, а також заходи з їх нейтралізації.

А. М. Поддєрьогін [8] розглядає фінансову стійкість як спроможність зберігати зростання власного капіталу та забезпечувати операційну діяльність власними та позиковими коштами без утрати платоспроможності. В сучасних умовах фінансова стійкість стає комплексною категорією, що враховує взаємозв'язок економічних показників, екологічної відповідальності та соціального значення суб'єкта аграрного бізнесу, і тільки при інтеграції цих компонентів суб'єкт аграрного бізнесу може залишатися конкурентоспроможним, забезпечувати довгостроковий розвиток та створювати фінансову комфортність для всіх зацікавлених сторін. На думку Н. С. Танклевської та А. В. Калініченко, [9,10] концептуальні підходи до визначення сутності фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу умовно поділяються на чотири основні групи. Ряд науковців розвинули цей методичний підхід, пропонуючи розглядати фінансову стійкість як комплексну якісну характеристику фінансового стану суб'єкта аграрного бізнесу, що виявляється в здатності його до ефективного функціонування та динамічного розвитку на основі достатнього забезпечення фінансовими ресурсами та їх раціонального сучасного фінансового менеджменту [3].

Ряд вітчизняних науковців П. К. Бечко, О. О. Непочатенко, Б. С. Гузар, С. М. Колотуха, С. А. Пташник, Н. В. Лиса, О. В. Пономаренко та О. О. Трушевський обґрунтували, що страхування майна суб'єктів аграрного бізнесу є стратегічно важливим інструментом державної політики, який забезпечує продовольчу безпеку країни та створює умови для функціонування агробізнесу на принципах самофінансування й самозабезпечення. Автори систематизували ключові ризики аграрного виробництва, які здатні впливати на всі процеси діяльності суб'єктів аграрного бізнесу, що призводить до різкого погіршення показників ліквідності, платоспроможності та забезпечення їх конкурентоспроможності та є важливим чинником підвищення стійкості його розвитку [4, 14].

Методика досліджень. Методичною основою дослідження є сукупність загальнонаукових та спеціальних методів пізнання економічних процесів і явищ. Діалектичний метод застосовано для дослідження суперечностей між статичними та динамічними підходами до оцінки фінансової стійкості та обґрунтування необхідності інтеграції балансових показників з характеристиками здатностей підприємств. Системний підхід використано для розробки багатовимірної моделі фінансової стійкості з виокремленням чотирьох взаємопов'язаних компонентів та визначенням їхнього внеску у формування інтегрального показника. Аналіз та синтез застосовано для декомпозиції

інтегрального показника фінансової стійкості на буферну, адаптивну, трансформаційну та відновлювальну компоненти з подальшою інтеграцією часткових показників у єдину систему діагностики. Порівняльний метод використано для зіставлення результатів оцінки фінансової стійкості досліджуваних суб'єктів аграрного бізнесу за традиційною коефіцієнтною методикою та запропонованим багатовимірним підходом з виявленням парадоксальних розбіжностей.

Результати досліджень. Проведене емпіричне дослідження фінансової стійкості та механізмів її забезпечення суб'єктів аграрного бізнесу в Україні підтвердило потребу щодо побудови цілісної концептуальної моделі управлінського впливу. Сучасні методи аналізу фінансової стійкості потребують істотного перегляду та пристосування до реалій багатовимірної невизначеності, оскільки за сучасних умов вони враховують те, що суб'єкти аграрного бізнесу зазнають впливу економічних, кліматичних, логістичних, соціальних чинників та умов війни.

З метою подальшої конкретизації запропонованих принципів та розкриття механізмів їх практичної реалізації доцільно дослідити структуру ключових елементів моделі у вигляді узагальнюючої таблиці (табл. 1). В табл. 1 подано репрезентацію структурно-функціональної характеристики механізмів забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, яка відображає логіку побудови динамічної моделі управління на основі інтеграції фундаментальних принципів, інструментів їх реалізації та системи оціночних показників. Її логічна побудова ґрунтується на поєднанні методичного, функціонального та результативного підходів, що сприяє комплексно розкрити процес методичних підходів щодо забезпечення фінансової стійкості.

В результаті проведеного дослідження систематизовано три базові принципи – адаптивність, системність і превентивність, які визначають концептуальну основу управління фінансовою стійкістю, а також узагальнюючий елемент - динамічну інтеграцію, що забезпечує їх синергічну взаємодію. Кожен із принципів конкретизовано через змістову характеристику, набір інструментів реалізації, систему ключових показників оцінювання та очікувані результати, що формує цілісне уявлення про механізм управлінського впливу. Результати дослідження свідчать про чіткі взаємозв'язки між управлінськими рішеннями інструментами, параметрами оцінювання фінансовими індикаторами та кінцевими ефектами ,результатами функціонування суб'єктів аграрного бізнесу. Це дає змогу перейти від фрагментарного використання окремих фінансових інструментів до їх системної інтеграції у межах єдиної моделі, та обґрунтування доцільності інтеграції адаптивних інструментів у фінансове управління.

З метою кількісної конкретизації динамічних механізмів фінансової стійкості доцільним є формування методичного підходу до оцінювання їх ключових параметрів. Такий підхід передбачає систематизацію показників відповідно до фундаментальних принципів моделі – адаптивності, системності та превентивності – з урахуванням специфіки функціонування суб'єктів аграрного бізнесу.

Табл. 1. Структурно-функціональна характеристика механізмів забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу

Фундаментальний принцип	Зміст принципу	Інструменти реалізації	Ключові показники оцінки	Очікуваний ефект	Елементи наукової новизни
Адаптивність	Здатність підприємства гнучко реагувати на зміни зовнішнього середовища (цінові, кліматичні, логістичні, воєнні фактори)	Сценарне планування; диверсифікація виробництва; гнучке бюджетування; хеджування ризиків	Коефіцієнт варіативності доходів; рівень диверсифікації; показники ліквідності	Підвищення гнучкості фінансової системи; зниження втрат від форс-мажорних обставин	Вперше обґрунтовано інтеграцію адаптивних фінансових інструментів у модель стійкості суб'єктів аграрного бізнесу
Системність	Комплексне врахування взаємозв'язків між фінансовими потоками, активами, зобов'язаннями та ризиками	Фінансове планування; балансування структури капіталу; управління грошовими потоками; інтегрований аналіз	Коефіцієнт автономії; рентабельність активів; оборотність капіталу; фінансовий леверидж	Забезпечення збалансованого розвитку; оптимізація структури фінансування	Удосконалено підхід до системної інтеграції фінансових рішень у межах єдиної моделі
Превентивність	Орієнтація на раннє виявлення та попередження фінансових ризиків і кризових явищ	Система раннього попередження; ризик-менеджмент; моніторинг фінансових показників; стрес-тестування	Індекс фінансового ризику; коефіцієнт покриття; ймовірність банкрутства	Зниження ймовірності кризових ситуацій; підвищення фінансової безпеки	Запропоновано превентивний контур управління як ключовий елемент динамічної моделі
Динамічна інтеграція (синергія принципів)	Узгоджена взаємодія адаптивності, системності та превентивності у єдиному управлінському циклі	Інтегрована фінансова стратегія; цифрові аналітичні системи; управління ризиками в реальному часі	Композитний індекс фінансової стійкості; інтегральний показник ефективності	Формування стійкої та гнучкої фінансової моделі розвитку	Вперше запропоновано інтегровану динамічну модель фінансової стійкості для аграрного сектору

Примітка. Розроблено авторами

Особливістю оцінювання фінансової стійкості за сучасних умов є необхідність поєднання класичних фінансових коефіцієнтів із індикаторами, що відображають здатність суб'єктів аграрного бізнесу до адаптації, мінімізації ризиків та ефективність управління за умов невизначеності.

У цьому контексті важливого значення набуває не лише розрахунок окремих показників, але й їх інтерпретація з позицій галузевих особливостей, зокрема сезонності виробництва, залежності від природно-кліматичних умов, експортної орієнтації та впливу війни. Крім того, доцільним є використання емпіричних даних для відображення реального стану фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу України, що дає змогу оцінити ступінь відхилення фактичних значень показників від нормативних орієнтирів та виявити ключові проблеми. Узагальнення відповідних показників, їх формалізація та інтерпретація представлені (табл. 2).

Табл. 2. Методичний підхід щодо оцінювання показників механізмів фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу України

Група показників	Назва показника	Формула	Середнє значення (Україна, 2020–2024 рр.)	Норматив	Інтерпретація для аграрного сектору
Адаптивність	Коефіцієнт варіативності доходів (CV)	σ / μ	0,32–0,45	$\leq 0,30$	Висока волатильність доходів через цінові та воєнні фактори
	Індекс диверсифікації доходів (ID)	$1 - \sum si^2$	0,55–0,70	$\rightarrow 1$	Середній рівень диверсифікації (зернові домінують)
	Поточна ліквідність (CL)	ОА / ПЗ	1,3–1,8	$\geq 1,5$	Часто на межі нормативу через проблеми збуту
Системність	Коефіцієнт автономії (CA)	ВК / Активи	0,40–0,55	$\geq 0,5$	Часткова залежність від позикового капіталу
	Рентабельність активів (ROA)	ЧП / Активи	5–12%	$\geq 5\%$	Сильно залежить від експорту та врожайності
	Оборотність активів (AT)	Дохід / Активи	0,6–1,2	\uparrow	Помірна ефективність використання активів
Превентивність	Фінансовий ризик (Debt/Assets)	Зобов'язання / Активи	0,45–0,65	$\leq 0,6$	Підвищене боргове навантаження в кризові роки
	Покриття відсотків (ICR)	ЕВІТ / %	2,0–4,5	≥ 3	У багатьох підприємств – ризик обслуговування боргу
	Z-score (модиф.)	модель Альтмана	1,8–2,7	$> 2,6$	Зона ризику для значної частини підприємств
Інтегральна оцінка	Індекс фінансової стійкості (IFS)	$\sum (wi \times xi)$	0,45–0,65	$\geq 0,7$	Середній рівень стійкості, нестабільна динаміка

Примітка. Розроблено авторами на основі даних Держстату, НБУ, наукових досліджень

Запропонована система індикаторів створює аналітичне підґрунтя для формування інтегральної оцінки фінансової стійкості та забезпечує можливість подальшого використання результатів у процесі прийняття управлінських рішень. Отримані результати свідчать, що фінансова стійкість суб'єктів аграрного бізнесу України в середньому за 2020–2024 рр. характеризується помірним рівнем із тенденцією до підвищеної нестабільності. Зокрема, перевищення коефіцієнта варіативності доходів над нормативними значеннями підтверджує високу залежність галузі від зовнішніх викликів, включаючи воєнні дії, логістичні обмеження та цінову волатильність.

Водночас, результати оцінювання системних показників демонструють, що рентабельність активів суб'єктів аграрного бізнесу залишається на прийнятному

рівні, однак значною мірою залежить від доступу до капіталу та масштабів діяльності. Це підтверджує необхідність удосконалення механізмів фінансового забезпечення галузі. Особливої уваги потребує блок превентивності, де значення показників фінансового ризику та ймовірності банкрутства вказують на наявність системних загроз. Це узгоджується з сучасними умовами функціонування аграрного сектору, який зазнає значного впливу війни та економічних чинників.

Інтегральний показник фінансової стійкості (IFS) у межах 0,45–0,65 свідчить про неповну реалізацію потенціалу фінансової стійкості, що обґрунтовує необхідність впровадження динамічних механізмів управління. Подальший розвиток динамічних механізмів забезпечення фінансової стійкості потребують поглибленого врахування впливу чинників зовнішнього середовища, які формують умови функціонування суб'єктів аграрного бізнесу. Сучасні трансформаційні процеси в національній економіці супроводжуються підвищеним рівнем невизначеності, що зумовлює необхідність системного аналізу екзогенних чинників та їх впливу на фінансові результати суб'єктів аграрного бізнесу.

Особливістю аграрного сектору є його висока чутливість до широкого спектра чинників – від макроекономічних до природно-кліматичних і воєнно-політичних. При цьому зазначені чинники мають не лише прямий, але й опосередкований вплив на ключові параметри забезпечення фінансової стійкості, зокрема ліквідність, прибутковість, оборотність активів та структуру капіталу. У зв'язку з цим, виникає потреба у систематизації чинників зовнішнього середовища з позицій їх впливу на фінансову стійкість, ідентифікації найбільш вразливих фінансових показників, а також визначення відповідних механізмів адаптації. Узагальнення зазначених аспектів представлено (табл. 3).

На відміну від традиційних підходів, за якими аналіз чинників здійснюється фрагментарно, запропонований підхід дає змогу інтегрувати різноманітні чинники в єдину аналітичну систему.

Особливістю даної структуризації є не лише характер впливу чинників, але його проекції на конкретні фінансові показники, здатні забезпечити формування причинно-наслідкових зв'язків між зовнішніми викликами та внутрішнім фінансовим станом суб'єктів аграрного бізнесу. Запровадження вище перерахованих механізмів адаптації сприяють трансформації аналітичної моделі у практичний механізм управління.

Результати проведеного дослідження свідчать про систематизований підхід до ідентифікації та класифікації чинників зовнішнього середовища, що впливають на забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. Її побудова базується на інтеграції факторного та функціонального підходів, що дає змогу встановити взаємозв'язок між джерелами ризику, їх проявами та інструментами управлінського реагування.

В результаті дослідження виокремлені основні ключові групи чинників : економічні, кліматичні, логістичні, соціальні та воєнні, які формують багатовимірне середовище функціонування суб'єктів аграрного бізнесу. Для

кожної групи визначено характер впливу, що варіюється від дестабілізуючого до критичного, а також конкретизовано фінансові показники, які зазнають найбільшого впливу.

Важливим елементом є включення механізмів адаптації, що трансформують її з описового інструменту в прикладний елемент системи управління фінансовою стійкістю. Запропоновані механізми від хеджування та диверсифікації до релокації та державної підтримки відображають сучасну практику реагування на зовнішні виклики.

Табл. 3. Вплив чинників зовнішнього середовища на параметри забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу

Група чинників	Конкретні фактори	Характер впливу	Вразливі фінансові показники	Механізми адаптації	Очікуваний результат
Економічні	Інфляція, валютні коливання, зміна цін на агропродукцію	Дестабілізуючий	Рентабельність, ліквідність, грошові потоки	Хеджування, валютна диверсифікація, перегляд контрактів	Зниження фінансових втрат
Кліматичні	Посухи, повені, зміна температурних режимів	Ризиковий, непередбачуваний	Доходи, оборотність активів	Агрострахування, впровадження технологій точного землеробства	Підвищення стабільності виробництва
Логістичні	Блокування шляхів, зростання транспортних витрат	Обмежувальний	Ліквідність, оборотність капіталу	Диверсифікація каналів збуту, розвиток локальної інфраструктури	Оптимізація витрат
Соціальні	Міграція робочої сили, кадровий дефіцит	Непрямої	Продуктивність, витрати	Автоматизація, підвищення оплати праці	Підвищення ефективності
Воєнні	Руйнування інфраструктури, ризики безпеки	Критичний	Усі показники фінансової стійкості	Релокація, державна підтримка, страхування ризиків	Збереження функціонування суб'єктів аграрного бізнесу

Примітка. Розроблено авторами

Отримані узагальнення свідчать, що фінансова стійкість суб'єктів аграрного бізнесу формується під впливом комплексної взаємодії чинників, серед яких особливої ваги набувають логістичні чинники та воєнний стан. Це обґрунтовує необхідність посилення адаптивних і превентивних складових фінансового менеджменту, що є ключовою ідеєю запропонованих динамічних механізмів.

За сучасних умов фінансова стійкість є ключовим чинником виживання та розвитку суб'єктів аграрного бізнесу. Ефективне управління нею та своєчасне

прогнозування банкрутства дозволяють мінімізувати ризики, забезпечити стабільність та інвестиційну їх привабливість. Водночас новітні тенденції, що включають використання штучного інтелекту, статистичного аналізу великих масивів даних, а також інструментів фінансової аналітики, створюють можливість підвищити точність прогнозів та адаптувати їх до національних умов. Прогнозування ймовірності банкрутства дає змогу суб'єктам аграрного бізнесу завчасно виявити ознаки фінансових проблем, розробити стратегії санації та уникнути ліквідаційних процедур. Для кредиторів та інвесторів банкрутство виступає інструментом управління ризиками та ухвалення зважених рішень щодо співпраці. В цілому для держави та суспільства ефективні методи прогнозування банкрутства означають стабільність податкових надходжень, збереження робочих місць та запобігання соціальній напрузі.

На сьогодні, фінансова стійкість є комплексною категорією, метою якої є дослідження ресурсного потенціалу суб'єкта аграрного бізнесу, його фінансовий стан, залежність від впливу внутрішніх і зовнішніх факторів та спроможність забезпечити ефективну діяльність при збереженні його платоспроможності.

Ключовим орієнтиром при плануванні діяльності суб'єкта аграрного бізнесу, при впровадженні ним інноваційних технологій є фінансова стійкість, загалом її показники відображають рівень ризиковості функціонування та можливості банкрутства суб'єкта аграрного бізнесу в майбутньому. Фінансова стійкість суб'єктів аграрного бізнесу за сучасних умов війни впливає на імовірність їх банкрутства.

Вітчизняна практика моделей оцінки ймовірності банкрутства налічує низку практичних розробок. В той же час, ключовими недоліками існуючих моделей є недостатнє обґрунтування критичних значень інтегральних показників, що пов'язано з ігноруванням галузевої специфіки. Значущість окремих фінансових коефіцієнтів суттєво відрізняється залежно від виду економічної діяльності. Зокрема, для підприємств торгівлі допустимим є відносно високий рівень фінансового левериджу (наближений до 1), тоді як для суб'єктів аграрного бізнесу в Україні прийнятним є значення на рівні близько 0,5 або нижче, що зумовлено підвищеними ризиками галузі та сезонністю виробництва. Крім того, у більшості моделей не враховується галузева специфіка аграрного сектору при формуванні системи показників, на основі яких розраховуються інтегральні індекси фінансової стійкості (табл. 4).

Важливим недоліком є ігнорування відмінностей макро- та мікроекономічних умов функціонування підприємств в Україні. Зокрема, рівень розвитку фондового ринку, доступ до фінансових інструментів, роль державної підтримки та регуляторного впливу суттєво відрізняються від розвинених країн. У зв'язку з цим показники ринкової активності, які широко застосовуються у зарубіжних моделях, мають обмежене практичне значення у вітчизняних умовах внаслідок низької ліквідності фондового ринку.

Мають місце також суттєві відмінності у законодавчій та інформаційній базі. Система фінансової звітності в Україні, навіть за умов гармонізації з міжнародними стандартами (МСФЗ), має свої особливості щодо структури капіталу, відображення інфляційних процесів та методики обліку. Крім того,

окремі фінансові терміни можуть мати відмінне змістове наповнення порівняно з аналогами у міжнародній практиці.

Табл. 4. Недоліки підходів щодо оцінки ймовірності банкрутства суб'єктів аграрного бізнесу в Україні

Виявлені недоліки	Підходи
Обмежений набір показників, що не забезпечує комплексної оцінки фінансового стану підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • Рейтингова оцінка кредитоспроможності позичальника (орієнтація переважно на структуру активів). • Рейтингове число Сайфуліна–Кадикова (акцент на власному капіталі та ефективності його використання).
Завищені або некоректно адаптовані нормативні значення коефіцієнтів	<ul style="list-style-type: none"> • Система показників Бівера. • Методики пострадянських наукових шкіл, не адаптовані до українських умов.
Висока чутливість результату до зміни окремих показників	<ul style="list-style-type: none"> • Модель Зайцева (суттєва залежність від показників ліквідності). • Модель Давидової–Белікова (значний вплив структури оборотних активів).
Ігнорування галузевої та регіональної специфіки аграрного виробництва	<ul style="list-style-type: none"> • Модель Альтмана. • Модель Ліса. • Модель Таффлера–Тішоу • Модель Спрінгейта. • Двофакторні моделі.
Наявність “зони невизначеності” у результатах оцінювання	<ul style="list-style-type: none"> • Модель Таффлера–Тішоу. • Модель Бежівця. • Модель Колишкіна.

Примітка. Узагальнено авторами на основі наукових джерел.

Варто зазначити й відмінності у визначенні звітного періоду: в Україні фінансовий рік відповідає календарному (з 1 січня по 31 грудня), тоді як за міжнародною практикою він може встановлюватися індивідуально. Ще одним суттєвим недоліком є моральне старіння більшості відомих моделей прогнозування банкрутства (Альтмана, Ліса, Таффлера тощо), які були розроблені в умовах іншої економічної реальності та не враховують сучасні тенденції розвитку економіки, цифровізацію, зміну фінансових інструментів та специфіку трансформаційних економік, до яких належить Україна.

Незважаючи на вказані недоліки (табл. 5), інтегральний підхід до оцінки фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу залишається актуальним і доцільним для використання у вітчизняних умовах.

У зв'язку з цим, виникає необхідність розробки адаптованих методичних підходів діагностики фінансової стійкості, які враховуватимуть:

- галузеву специфіку сільського господарства;
- регіональні особливості (кліматичні, економічні, інфраструктурні);
- вплив державної підтримки;
- нестабільність макроекономічного середовища.

Такі методичні підходи доцільно формувати на рівні окремих галузей і підгалузей, а для аграрного сектору – на регіональному (обласному) рівні. Вони повинні регулярно оновлюватися з урахуванням статистичних даних, змін у законодавстві та сучасних економічних тенденцій.

Табл. 5. Недоліки методичних підходів щодо оцінки ймовірності банкрутства суб'єктів аграрного бізнесу в Україні

Недолік	Характеристика	Представники підходів
Обмеженість системи показників	Зосередженість на окремих аспектах фінансового стану підприємства без комплексного урахування виробничих, ринкових та інституційних чинників	Рейтингова оцінка кредитоспроможності; модель Сайфуліна–Кадикова
Некоректність нормативних значень	Використання порогових коефіцієнтів, сформованих на основі зарубіжної практики, що не відображають специфіку українського ринку, рівень інфляції та галузеві ризики	Система показників Бівера; зарубіжні дискримінантні моделі
Висока чутливість до окремих змінних	Домінування впливу окремих фінансових коефіцієнтів на підсумковий результат, що знижує достовірність комплексної оцінки	Модель Зайцева; модель Давидової–Белікова
Ігнорування галузевої специфіки	Відсутність урахування особливостей аграрного виробництва	–

Принципи побудови методичних підходів щодо банкрутства суб'єктів аграрного бізнесу повинні відображати наступні елементи:

1. Урахування галузевої специфіки. Передбачає включення до моделі показників, що відображають ефективність виробництва, сезонність, залежність від природно-кліматичних умов та структуру витрат суб'єктів аграрного бізнесу.

2. Урахування фактору часу. Методичний підхід повинен мінімізувати вплив сезонних коливань і дозволяти порівнювати показники за різні періоди.

3. Класифікаційна здатність методичного підходу. Методичний підхід має забезпечувати поділ суб'єктів аграрного бізнесу на фінансово стійкі, нестійкі, кризові та потенційні банкрути.

4. Простота та практичність використання. Розрахунки повинні бути доступними для практичного застосування, а результати однозначними для інтерпретації.

5. Прогностична спрямованість. Методичний підхід дозволить оцінювати ймовірність виникнення фінансової кризи у короткостроковій перспективі з урахуванням вітчизняних економічних реалій.

Проведене дослідження дало змогу узагальнити основні недоліки існуючих методичних підходів щодо оцінки ймовірності банкрутства господарюючих суб'єктів аграрного сектору в Україні. У них відображено найбільш характерні проблеми, притаманні як вітчизняним, так і зарубіжним підходам до прогнозування фінансової неспроможності. Зокрема, більшість методичних підходів демонструють обмеженість системи показників, зосереджуючись переважно на фінансових параметрах без урахування виробничих, технологічних чи ринкових факторів. Значною проблемою є також

некоректність нормативних значень, оскільки більшість методичних підходів розроблено для умов розвинених економік і не враховують структурні особливості аграрного сектору України. Суттєвим недоліком є висока чутливість методичних підходів до окремих змінних, що призводить до спотворення результатів у разі навіть незначних коливань окремих показників (табл. 6).

Табл. 6. Адаптація та вдосконалення існуючих підходів щодо оцінювання ризику банкрутства з урахуванням національної та галузевої специфіки аграрного бізнесу

Недолік	Характеристика	Представники підходів
Обмеженість системи показників	Орієнтація на окремі аспекти фінансового стану без урахування комплексності	Рейтингова оцінка кредитоспроможності; модель Сайфуліна–Кадикова
Некоректність нормативних значень	Невідповідність порогових значень українським умовам господарювання	Система показників Бівера; зарубіжні дискримінантні моделі
Висока чутливість до окремих змінних	Значний вплив одного показника на кінцевий результат	Модель Зайцева; модель Давидової–Белікова
Ігнорування галузевої специфіки	Відсутність адаптації до аграрного виробництва	Моделі Альтмана, Ліса, Таффлера, Спрінгейта
Наявність зони невизначеності	Неможливість однозначної інтерпретації результатів	Модель Таффлера; модель Бежівця

Крім того, ігнорування галузевої специфіки аграрного виробництва, зокрема сезонних коливань прибутковості, впливу природно-кліматичних факторів та державного регулювання, обмежує застосовність більшості універсальних моделей у аграрному секторі України. Аналіз даних таблиці 6 свідчить про необхідність адаптації та вдосконалення існуючих підходів щодо оцінювання ризику банкрутства з урахуванням національної та галузевої специфіки аграрного бізнесу з метою своєчасного попередження і виявлення зовнішніх та внутрішніх чинників ризику банкрутства, які впливають на забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу.

Висновки. В результаті дослідження систематизовано три базові принципи – адаптивність, системність і превентивність, які визначають концептуальну основу управління фінансовою стійкістю, а також узагальнюючий елемент – динамічну інтеграцію, що забезпечує їх синергічну взаємодію. Результати дослідження свідчать про чіткі взаємозв'язки між управлінськими рішеннями інструментами, параметрами оцінювання фінансовими індикаторами та кінцевими результатами ефективності функціонування суб'єктів аграрного бізнесу.

Розроблені динамічні механізми забезпечення фінансової стійкості та їх практична реалізація формують методичну основу для створення комплексної системи забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу, яка здатна адаптуватися до специфічних викликів вітчизняного агробізнесу та

забезпечувати ефективне функціонування в умовах триваючої економічної турбулентності та війни.

Систематизовано підходи до ідентифікації та класифікації чинників зовнішнього середовища, що впливають на забезпечення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. Їх побудова базується на інтеграції факторного та функціонального підходів, що дає змогу встановити взаємозв'язок між джерелами ризику, їх проявами та інструментами управлінського реагування.

В результаті дослідження виокремлені основні ключові групи чинників :економічні, кліматичні, логістичні, соціальні та воєнні, які формують багатовимірне середовище функціонування суб'єктів аграрного бізнесу. Для кожної групи визначено характер впливу, що варіюється від дестабілізуючого до критичного, а також конкретизовано фінансові показники, які зазнають найбільшого впливу.

Проведене дослідження дало змогу узагальнити основні недоліки існуючих моделей оцінки ймовірності банкрутства господарюючих суб'єктів аграрного сектору в Україні та виокремити найбільш характерні проблеми, притаманні як вітчизняним, так і зарубіжним підходам до прогнозування фінансової неспроможності. Зокрема, більшість моделей демонструють обмеженість системи показників, зосереджуючись переважно на фінансових параметрах без урахування виробничих, технологічних чи ринкових факторів. Значною проблемою є також некоректність нормативних значень, оскільки більшість методичних підходів розроблено для умов розвинених економік і не враховують структурні особливості аграрного сектору України.

Отримані результати свідчать, що фінансова стійкість суб'єктів аграрного бізнесу України в середньому за 2020–2024 рр. характеризується помірним рівнем із тенденцією до підвищеної нестабільності. Зокрема, перевищення коефіцієнта варіативності доходів над нормативними значеннями підтверджує високу залежність галузі від зовнішніх викликів, включаючи воєнні дії, логістичні обмеження та цінову волатильність.

Література:

1. Андрос С. Удосконалення системи фінансового забезпечення підприємств аграрної сфери. *III Міжнародна науково-практична конференція Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи*. 2023. № 53. С. 150–155.

2. Бечко П. К., Бондаренко Н. В., Колотуха С. М., Улянич Ю. В. Шляхи підвищення фінансової стійкості суб'єктів аграрного бізнесу. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. Серія «Економіка»*. 2025. Вип. 107, ч. 2. С. 387–399. DOI: 10.32782/2415-8240-2025-107-2-387-399.

3. Бечко П. К., Гузар Б. С., Колотуха С. М., Лиса Н. В., Пташник С. А. Сутність і напрями розвитку сучасного фінансового менеджменту вітчизняної аграрної галузі. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2024. Вип. 104, ч. 2. С. 375–382. DOI: 10.32782/2415-8240-2024-104-2-375-382.

4. Бечко П. К., Непочатенко О. А., Колотуха С. М., Трушевський О. О. Страхування у сільському господарстві як чинник підвищення стійкості його розвитку. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2025. № 2(32). С. 39–52.

5. Бланк І. О. Основи фінансового менеджменту : у 2 т. Київ : Ніка-Центр, 1999. Т. 1. 592 с.
6. Кисельов І. А. Багатовимірна оцінка фінансової стійкості українських агропідприємств: методологія та результати емпіричного дослідження. *Бізнес-навігатор*. 2025. Вип. 6 (83). С. 7–25. <https://doi.org/10.32782/business-navigator.83-117>.
7. Кнейслер О. В. Аналіз фінансової стійкості суб'єкта аграрного бізнесу. *Фінанси, облік і аудит*. 2019. № 2. С. 45-52.
8. Поддєрьогін А. М. Фінансова стійкість підприємств сільського господарства України: проблеми і шляхи її забезпечення. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2021. № 2. С. 51-58
9. Танклевська Н. С., Калініченко А. В. Етимологія поняття «фінансова стійкість суб'єкта аграрного бізнесу». *Бізнес Інформ*. 2025. № 3. С. 283–289. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-3-283-289>
10. Танклевська Н. С., Мірошніченко В. О. Фінансова стійкість підприємств в умовах цифрової економіки. *Бізнес Інформ*. 2024. №3. С. 249–255. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-3-249-255>
11. Altman E. I. Financial Ratios, Discriminant Analysis and the Prediction of Corporate Bankruptcy. *Journal of Finance*. 1968. P. 589-609.
12. Andros S. V. Financial Mechanism of Functioning of Agricultural Industrial Complex Enterprises and Ensuring Availability of Credit Resources. *Economics Time Realities*. 2024. Vol. 2, No. 72. P. 13–23. DOI: 10.15276/ETR.02.2024.2.
13. Beaver W. H. Financial Ratios as Predictors of Failure. *Journal of Accounting Research*. 1966. P. 71–111
14. Bechko P. K., Nepochatenko E. A., Lysa N., Ponomarenko O. V., Trushevskiyi O. O. Property insurance of agricultural business in the context of historical development. *Collected Works of Uman National University of Horticulture*. 2023. Issue 102, Part 2. P. 182–194. DOI: 10.32782/2415-8240-2023-102-2-182-194.

References:

1. Andros, S. (2023). Improvement of the system of financial support for agricultural enterprises. *Business, Innovation, Management: Problems and Prospects: III International Scientific and Practical Conference*, 53, 150–155. [in Ukrainian].
2. Bechko, P. K., Bondarenko, N. V., Kolotukha, S. M., & Ulianych, Yu. V. (2025). Ways to improve the financial stability of agricultural business entities. *Collected Works of Uman National University of Horticulture. Series "Economics"*, 107(2), 387–399. <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-107-2-387-399>. [in Ukrainian].
3. Bechko, P. K., Huzar, B. S., Kolotukha, S. M., Lysa, N. V., & Ptashnyk, S. A. (2024). Essence and directions of development of modern financial management in the domestic agricultural sector. *Collected Works of Uman National University of Horticulture*, 104(2), 375–382. <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2024-104-2-375-382>. [in Ukrainian].
4. Bechko, P. K., Nepochatenko, O. A., Kolotukha, S. M., & Trushevskiyi, O. O. (2025). Insurance in agriculture as a factor in increasing the sustainability of its development. *Current Issues in Modern Science*, 2(32), 39–52. [in Ukrainian].
5. Blank, I. O. (1999). *Fundamentals of financial management* (Vol. 1). Kyiv: Nika-Tsentr. [in Ukrainian].

6. Kyselov, I. A. (2025). Multidimensional assessment of financial stability of Ukrainian agricultural enterprises: methodology and results of empirical research. *Business Navigator*, 6(83), 7–25. <https://doi.org/10.32782/business-navigator.83-117>. [in Ukrainian].
7. Kneisler, O. V. (2019). Analysis of financial stability of an agricultural business entity. *Finance, Accounting and Audit*, 2, 45–52. [in Ukrainian].
8. Poddierohin, A. M. (2021). Financial stability of agricultural enterprises of Ukraine: problems and ways of ensuring it. *Economic Bulletin of National Mining University*, 2, 51–58. [in Ukrainian].
9. Tanklevska, N. S., & Kalinichenko, A. V. (2025). Etymology of the concept “financial stability of an agricultural business entity”. *Business Inform*, 3, 283–289. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-3-283-289>. [in Ukrainian].
10. Tanklevska, N. S., & Miroshnychenko, V. O. (2024). Financial stability of enterprises in the digital economy. *Business Inform*, 3, 249–255. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-3-249-255>. [in Ukrainian].
11. Altman, E. I. (1968). Financial ratios, discriminant analysis and the prediction of corporate bankruptcy. *Journal of Finance*, 589–609.
12. Andros, S. V. (2024). Financial mechanism of functioning of agricultural industrial complex enterprises and ensuring availability of credit resources. *Economics Time Realities*, 2(72), 13–23. <https://doi.org/10.15276/ETR.02.2024.2>
13. Beaver, W. H. (1966). Financial ratios as predictors of failure. *Journal of Accounting Research*, 71–111.
14. Bechko, P. K., Nepochatenko, E. A., Lysa, N., Ponomarenko, O. V., & Trushevskiyi, O. O. (2023). Property insurance of agricultural business in the context of historical development. *Collected Works of Uman National University of Horticulture*, 102(2), 182–194. <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2023-102-2-182-194>

Annotation

Huzar B. S, Kyselov I. A.

Mechanisms for ensuring financial sustainability

The article investigates and systematizes the main dynamic mechanisms for ensuring financial stability. The structural and functional characteristics of the mechanisms for ensuring financial stability of agricultural business entities are revealed which reflects the logics of building a dynamic management model based on the integration of fundamental principles, tools for their implementation and a system of evaluation indicators. Its logical construction is revealed which is based on a combination of methodological, functional and effective approaches which contributes to a comprehensive disclosure of the process of methodological approaches to ensuring financial stability.

As a result of the study three basic principles are systematized – adaptability, systematicity and prevention which determine the conceptual basis of financial stability management, as well as a generalizing element –dynamic integration, which ensures their synergistic interaction. The results of the study indicate clear relationships between management decisions and tools, evaluation parameters of financial indicators and final effects, results of functioning of agrarian business entities. The proposed system of indicators creates an analytical basis for the formation

of an integrated assessment of financial sustainability and provides the possibility of further use of the results in the process of making management decisions.

Analysis of the results of the assessment of systemic indicators demonstrates that the profitability of assets of agribusiness entities remains at an acceptable level but it largely depends on access to capital and the scale of activity. This confirms the need to improve the mechanisms of financial support for the industry. The block of prevention requires special attention, where the values of financial risk indicators and the probability of bankruptcy indicate the presence of systemic threats. This is consistent with the modern conditions of functioning of agribusiness sector which is affected significantly by war and economic factors.

The integral financial stability index (IFS) within 0.45–0.65 indicates an incomplete realization of the potential of financial stability which justifies the need to implement dynamic management mechanisms. As a result of the study external factors were systematized from the standpoint of their influence on the key parameters of ensuring financial stability, identification of the most vulnerable financial indicators in particular liquidity, profitability, asset turnover and capital structure as well as determination of appropriate adaptation mechanisms. It is generalized that ensuring the financial stability of agrarian business entities is formed under the influence of a complex interaction of factors among which logistical factors and martial law acquire special importance. This justifies the need to strengthen the adaptive and preventive components of financial management which is the key idea of the proposed dynamic mechanisms. Approaches to the identification and classification of external factors that affect the financial stability of agrarian business entities are systematized. Their construction is based on the integration of factor and functional approaches which makes it possible to establish the relationship between risk sources, their manifestations and management response tools. Directions for improving the existing approaches to assessing the risk of bankruptcy have been formulated taking into account the national and industry specifics of agrarian business.

Keywords: *financial stability, mechanisms for ensuring financial stability, agrarian business entities, methods for assessing financial stability, dynamic mechanisms for ensuring financial stability, an integrated approach, external and internal factors of influence, risks, bankruptcy, assessment of the probability of bankruptcy, shortcomings of bankruptcy assessment methods.*